

Het Treurspel „Absalom“ van René De Clercq

door

LIEVEN RENS

René De Clercq (Deerlijk 1877 - Bussum 1932) is vooral bekend als lyricus, als dichter van krachtige volks- en strijdliederen. Minder bekend is dat hij in de laatste jaren van zijn leven enkele bijbelse treurspelen heeft geschreven die om meer dan één reden belangwekkend zijn. Prof. Lissens rekent in zijn standaardwerk deze bijbelspelen tot het literaire toneel, dat „meer dan *Starkadd* op de eerste plaats poëzie is”¹, waarvan Raf Verhulsts *Jezus de Nazarener* het hoogtepunt vormt, en dat zal uitmonden in de drama's van Verschaeve.

Onbetwistbaar zijn deze spelen als poëzie en niet als toneel gedacht. Bekende René De Clercq toch zelf dat hij niets voor toneel voelde, maar bijna niets liever las dan treurspelen². We staan hier voor een merkwaardig verschijnsel, dat best geïllustreerd wordt door een uitspraak van Martinus Nijhoff, en door een citaat van Achilles Mussche. De eerste zegt dat hij zich bij het schrijven van zijn versdrama *De vliegende Hollander* voorhield: *In magnis voluisse sat est*³. De tweede laat in zijn versdrama *Christopher Marlowe* Shakespeare zeggen: een drama onderstelt toch meer, is van een hoger order dan lyriek⁴. Dit is duidelijk het gevoelen van verschillende onzer dichters die naar grootheid streven. Deze dichters, van Frederik van Eeden en Herman Gorter tot en met figuren als Mussche en Brauns, hebben de inspanningen van hun rijpste tijd gewijd aan epiek en dramatiek. Onze haastige tijd onthoudt vooral lyriek en roman, maar ons dunkt dat wel eens meer aandacht geschonken mocht worden aan wat de dichters zelf als hun hoogste doel nastreefden.

In zulk een perspectief mogen we zeker wat langer stilstaan bij het laatste drama van René De Clercq: *Absalom*. Het is wellicht wat misleidend dit stuk in één adem te noemen met andere die

1. R. F. Lissens, *De Vlaamse letterkunde van 1780 tot heden*⁴, Brussel/Amsterdam, 1967, blz. 136-137.

2. In een brief van 15.1.1920 aangehaald door J. J. Wijnstroom, *René De Clercq's levensloop*, Amsterdam, 1937, blz. 60.

3. Martinus Nijhoff, *Verzameld werk* I, Den Haag-Amsterdam, 1954, blz. 144.

4. A. Mussche, *Christoffel Marlowe*, eerste bedrijf, tweede tafereel, eerste toneel (ed. P. Van Keymeulen, Antwerpen, 1957, blz. 22).

vóór de eerste wereldoorlog geschreven werden, als *Gunlaug en Helga* of *Jezus de Nazarener*. Het werd posthuum uitgegeven in 1934, maar in feite geschreven in het decennium voordien. Het is dus veeleer een tijdgenoot van Verschaeves *Judas* en *Maria Magdalena*. Maar het staat er helemaal los van, zoals uit de verdere bespreking zal blijken. De Clercq is veel minder lyrisch, ook veel minder hoogdravend dan zijn streekgenoot. Sober zoekt hij de essentie van het gebeuren in een drievuldig perspectief: dat van het lot, dat van de passie, dat van de goddelijke bestemming.

Maar ons doel is niet, een vergelijking tussen De Clercq en Verschaeve te trekken, wel, een grondige analyse van *Absalom* te leveren, en na confrontatie met de bijbel en met de Davidspelen van Vondel tot een genuanceerde kenschets en waardering te komen.

Het stuk bestaat uit vijf bedrijven, die zonder uitzondering in twee of meer tafereelen gesplitst worden. Elk tafereel vertoont eenheid van plaats en tijd. Het telt op zijn beurt één tot zes tonelen, die bepaald worden door de configuratie der aanwezige personages. De Clercq laat zich dus niet door de klassieke eenheden binden, maar volgt veeleer een vaag Shakespeareaans model. Zo schrijft hij ook geen alexandrijnen, maar een soms wat slordig gehanteerd blankvers. Koren of reien ontbreken helemaal; wel komen enkele lyrische passages en liederen voor.

Het is misschien niet overbodig, even te herinneren aan het gegeven, zoals het in de bijbel, tweede boek van Samuël, hoofdstukken 15 tot 19, voorkomt. Absalom, zoon van David en Maächa, heeft zijn halfbroer Amnon verraderlijk omgebracht om de schending van zijn zuster Tamar te wreken. Hij vlucht naar Gesjoer, zijn moeders vaderstad. Ondanks zijn gramschap over de moord, valt de verwijdering David zwaar. Daarom onderneemt Joab de verzoening in twee fases: na drie jaar komt Absalom naar Jerusalem terug, na nog eens twee jaar wordt hij in genade aan het hof opgenomen. De zeer mooie Absalom, vooral beroemd wegens zijn overvloedig hoofdhaar, begint nu zijn eigen populariteit te verzorgen, ten koste van zijn vader. Wanneer de tijd rijp is, vraagt hij vergunning voor een bedevaart naar Hebron, om er voor de verzoening te danken. In werkelijkheid heeft hij zijn aanhangers in Hebron rendez-vous gegeven; hij laat er zich tot koning zalven en trekt met een leger op naar Jerusalem. David verlaat de stad en vlucht met een handvol getrouwen over de Jordaan. Hij laat alleen tien bijvrouwen in het paleis achter, en stuurt ook vertrouwensmensen als de priesters en raadsman Husaï⁵ naar Jerusa-

5. In dit artikel geven we de namen der bijbelse figuren weer in de spelling die De Clercq in zijn treurspel gebruikt.

lem terug. Absaloms geduchte raadsman Achitofel wil, om de weifelaars te overhalen, een radicale breuk tussen David en zijn zoon bewerken. Hij raadt de jonge koning aan, openlijk bezit te nemen van de bijvrouwen. Tevens wenst hij David onmiddellijk te achtervolgen en te vernietigen. Husaï verzet zich niet tegen de eerste raad. Tegen de tweede werpt hij op dat het veiliger is eerst een groter leger te verzamelen. Wanneer deze opinie het haalt, keert Achitofel naar zijn vaderstad terug en verhangt zich. Inderdaad, David is intussen weer sterk genoeg geworden om Absalom in een veldslag te verslaan. Uit liefde voor zijn zoon had hij geboden, hem te sparen. Maar wanneer Joab verneemt dat Absalom in een woud met zijn haren in de takken verstrengeld is geraakt, overtreedt hij dat gebod, wetens en willens. David wacht de uitslag van de strijd af, meer bekommerd om het lot van Absalom dan om de zege. Pas de tweede boodschapper durft hem de waarheid melden. Daarop geeft David zich zodanig aan zijn droefheid over, dat zijn omgeving hem moet aanmanen, zich althans naar buiten toe te gedragen als overwinnaar. Voor Joab wordt het de definitieve ongenade : op zijn sterfbed zal David Salomo opdracht geven, de oude generaal te liquideren. Wat n.a.v. het complot van Adonias gebeurt.

Tot daar het gegeven. Hoe werkt De Clercq het uit ?

ANALYSE

Eerste bedrijf

I, A. Vóór het gebouw waar de Ark staat grijpt een ontmoeting plaats tussen Zadok, de hogepriester, Husaï, de trouwe raadsman, en Joab, de wapenmakker en veldheer. Zadok en Husaï trachten er Joabs ogen voor te openen, dat de prins een staatsgreep beeraamt : hij is populair geworden door de rechtzoekenden te vleien, hij heeft een partij gevormd en zelfs de kern van een leger. Daarenboven komt hij verdacht vaak samen met Achitofel. Joab, die de prins liet terugkomen omdat hij het leed van de koning niet langer kon aanzien, kan niet geloven dat Absalom jegens zijn vader en dus ook jegens Joab zelf ontrouw zou plegen. Nu onthullen de anderen hem het Hebrons complot. Dan moeten ze David maar inlichten. Helaas, de koning wil niet luisteren. En ook Joab beschouwt het vooralsnog allemaal als verdachtmaking :

Zwijg, Husaï, zwijg Zadok. Woorden haat ik ; *mijn* woord is mijn speer. (141-)

Husai besluit met op waakzaamheid aan te dringen ; hijzelf zal de koning nog eens aanpakken. Het tafereel eindigt op een noot van naderend onheil en, desondanks, godsbetrouwen :

Zadok : Het is zoo angstig stil,
 zoo angstig stil. Gevaar drijft op ons aan.
 Doch boven wolk en stormen waakt er Een.
 Wat ook gebeuren mag, de Heere God
 verlaat zijn kinderen niet.

Husai : Noch wij den koning (148b-)

Dit is een belangrijk deel van de expositio. Behendig wordt de politieke voorgeschiedenis gegeven, en tevens het thema, de staatsgreep van Absalom gesuggereerd. We leren drie belangrijke personages kennen : Zadok, die zowat Davids band met God verpersoonlijkt, Husai, die de politieke voorwaarden voor Davids overwinning zal scheppen, Joab vooral, de vierkante, rechtgeaarde krijgsman van wie we aanvoelen dat hij voor verraad geen genade zal kennen. De sfeer van beklemming en godsbetrouwen verdient de aandacht ; maar minstens evenzeer de psychologie van de personages. Het gebeuren zal in de ruimste mate bepaald worden door reacties die op de karakters gebaseerd zijn.

I, B1. Het tweede tafereel speelt in Davids harem. Er treden drie groepen vrouwen op : een groep met Maächa, Absoloms moeder, en Haggith, „Absalomisten” ; een groep met Bathseba, Salomo's moeder, „Salomonisten” ; een bufferfiguur, Ruth. Haggith verheerlijkt Absaloms schoonheid. Maächa roemt op haar koninklijk geslacht, waarvan Absalom een waardig voortzetter is :

 Meer voelt zijn hart
 den sterken tocht naar grootsche mannendaad
 dan liefde tot de vrouw. (177b-)

Haggiths lofrede wordt voortdurend onderbroken door schampere commentaar van de Salomoniste Rebecca. Het komt tot een twistgesprek. Haggith blijkt te dromen van een ruim en vurig leven buiten de beslotenheid van de harem. De anderen verwijten haar gebrek aan trouw t.o.v. David, en Bathseba maakt van de gelegenheid gebruik erop te pochen dat h  r zoon en geen ander David zal opvolgen. Omdat zij de koning vleit, meent Maächa, want het volk zou Absalom kiezen. Nu insinueert Bathseba dat Absalom wel eens opstand zou durven plegen. De koninginnen worden helemaal rivaliserende moeders. En Maächa verheft zich :

Ik ben een moeder, maar ook koningin.
 Mijn zoon – onthoud dat goed – zal nooit, nooit, nooit,
 een voet verzetten tegen zijnen vader ;

niet om een kroon ! Daarom heeft hij mijn hart.
Ik ben een koningsdochter. Thalmai,
mijn vader, was een koning. Eer ik in
dit huis hier trad, met hooge hoofd, wist ik
wat koninginnen voegt. Dat wist *gij* niet. (298-)

en nog erger spuwte ze haar verachting voor Bathseba uit :

Welnu, dan tand voor tand,
en hoon voor hoon : De dochter Thalmai's
acht elke vrouw en dienstmaagd hier in huis,
acht elke straatdeern in de stad, maar zij
veracht, veracht de weduw van Uria ! (309b-)

I, B2. Op Bathseba's hulpgeroep verschijnt David. Hij is ontgoocheld en geërgerd door de vrouwen : hij zocht licht en lieflijkheid bij hen, en vindt scheldrumoer en tranen. Hij weigert te luisteren naar hun wederzijdse beschuldigingen en zendt ze naar hun kamers.

I, B3. Bathseba trotseert zijn troon en blijft. Ze werpt zich voor zijn voeten neer. Ze vreest gevaar voor Salomo. En David wordt weer zwak voor deze vrouw, zijn grote liefde. Hij belooft haar opnieuw, nadrukkelijk, dat Salomo hem opvolgen zal. God wil het immers zo. Bij al zijn liefde voor Absalom – liefde om diens gaven, maar ook om het leed dat de scheiding hen beiden gekost heeft – zal deze zijn kroon niet dragen.

I, B4. Zijn woorden zijn nog niet koud, of daar staat Absalom zelf. Consternatie bij Bathseba en bij David, die eraan herinnert dat op zulk indringen de doodstraf staat. Bathseba gaat ongenaakbaar heen.

I, B5. David is al weer vertederd :

Gij hebt
mij meer misdaan en toch liet ik u 't leven (409b-)

en welwillend aanhoort hij Absaloms verzoek. Deze wil, zegt hij, zijn dankbaarheid voor de verzoening betuigen door een gelofte na te komen die hij in ballingschap had gedaan : de Heer een dankoffer brengen in Hebron, de heilige stad, zijn geboorteplaats. Hij heeft opeens haast om dit te volbrengen. David, zonder de minste argwaan, looft dat opzet en stemt ermee in. Volgt een revelerend gesprek :

David : De stap van de gedachte tot de daad
moet kort zijn bij de wakkere jeugd. Zoo was
ik ook in mijnen tijd, den schoonen tijd.
Absalom : Gij zijt de roem geweest van gansch uw volk,
hebt zelf u tot het koningschap verheven.

- David : De Heere was met mij.
 Absalom : De Heere is steeds
 met hen die moedig zijn.
 David : Niet steeds. Een koning
 wordt niet behouden door een machtig heir.
 Een held wordt niet gered door groote kracht.
 Des Heeren oog is over dezen die
 hem vreezen. (465-)

Dan vraagt Absalom wat zijn vader wenst dat hij de Heer vraagt. David antwoordt met een lange reeks deugden, waarvan Absalom er inderdaad vele gebruiken kan, zoals matigheid, beheersing, eer en eergevoel, voorzichtigheid voor de list van de bozen en voor de vrouw. De prins is ontgoocheld : waarom moet hij het hoogste niet vragen ? Davids wedervraag : wat is het hoogste ?

- Absalom : Daareven hoorde ik slechts den vader, niet
 den koning. Wenscht de koning niets voor mij ?
 David : Mijn zoon, ik vrees dat ik u thans begrijp.
 Ach, om het hoogste, om dat hoogste, stijgt
 men niet tot God. Het hoogste vraagt men niet.
 Absalom : Het hoogste vraagt men niet... Mijn vader, hadt
 gij zoo gesproken, vóór ik harde wraak
 nam over Tamars schending ?
 David : Evenzoo :
 Het hoogste vraagt men niet.
 Absalom : Ik weet genoeg.
 Te Hebron zal ik mij dit woord herinneren.
 Heer vader, geef mij oorlof.
 David : Absalom,
 mijn zoon, mijn lust en zorg, ga in vrede. (497-)

We hebben dit tafereel niet onderbroken, al zal de commentaar meer dan eens op een toneel afzonderlijk moeten ingaan. Een uitzonderlijke vondst is het eerste. Wie de bijbel aandachtig leest, merkt spoedig dat de invloed van de harem en van tegenstrijdige stromingen daarbinnen op de politiek van de koningen zeer groot moet zijn. Het is een grote verdienste van De Clercq, hiervan een van de pijlers van zijn drama te hebben gemaakt. Tevens geeft hij het sterkste reliëf aan de rivaliteit tussen twee karakters : Maächa, de door en door koninklijke, die in alle omstandigheden haar ideaal en zichzelf trouw zal blijven – en Bathseba, de burgerlijke intrigante, die Davids zwak voor haar ten voordele van haar zoon weet uit te buiten. Met groot compositietalent zijn hier lijnen aangelegd, die verder van het hoogste belang zullen blijken. Alleen die idee al, de eierzuchtige Absalom door zijn moeder als een soort

onomkoopbaar geweten te laten begeleiden, is geniaal. Niet minder is dat het binnenbrengen, in de louter politieke Absalomstof, van het motief der liefde tussen de prins en Davids bijvrouw Haggith. Dit zal De Clercq toelaten, Absaloms latere daden modern, vanuit volmenselijkheid, te motiveren. Maächa geniet De Clercq's bijzondere liefde: ik vraag mij af of zulk een mooie, sterke moederfiguur in onze nieuwere literatuur wel zusters heeft. Ook Haggith, met haar edelmoedige aanbidding en haar levenshonger, is van in het begin scherp getekend. Daarnaast wordt het tafereel expositie- neel zeer belangrijk, omdat hier de beide hoofdfiguren voor het eerst zelf optreden en, meteen, voor de eerste en enige keer, geconfronteerd worden. Alles ligt in deze scène besloten. Voor- eerst de karakters. Absaloms voortvarendheid: zijn binnendringen in de harem; zijn bezetenheid door kroonzucht, die hem vragen doet stellen, waardoor hij zich bij iedereen behalve David verraden zou. En Davids moeheid, zijn gekweld geweten, zijn troostzoeken bij de vrouwen, zijn wending naar God. Dan de mentaliteiten in hun essentieel verschil: Absalom als de magische mens, die op grond van zijn vitale uitverkorenheid de macht zelf wil nemen, David als de religieuze die weet dat alles van God moet komen. Verder de eigenaardige mengeling van inzicht en verblinding bij beiden: David doorziet Absaloms karakter met de ogen der liefde, maar hij is blind voor de vele voortekenen van de staatsgreep; Absalom met een welbepaald plan, maar blind voor datgene wat, in hemzelf, hem tot de ondergang doemt. Hier voelt men ook aan, dat sterkere dan menselijke elementen meespelen, nl. Gods plan, en het noodlot. Opmerkelijk is, hoe vele motieven hier als terloops al worden aangeslagen: David die waarschuwt voor de list van de bozen en voor de vrouw; Maächa's eed, die de dramatische scène van Bathseba's revanche voorbereidt; en zo zouden we kunnen voortgaan. Het voorgaande zal volstaan om onze bewondering te staven voor deze expositie, een model in het genre: zelf al dramatisch, aanloop voor de sprong midden in het gebeuren.

Tweede bedrijf

II, A1. De troonzaal in Davids paleis. De koning, schuldbewust, is aan het bidden. Hij vraagt een heilige reis voor zijn zoon, genade voor zijn volk, vrede voor zijn hart. En daar verschijnt Husai, die hem een laatste maal wil waarschuwen. David wimpelt iedere gedachte aan gevaar af: nog nooit heeft het rijk zo sterk gestaan⁶. Ook in het binnenland, waar alles immers bij vrienden

6. Deze figuur herinnert, *mutatis mutandis*, aan die welke Vondel gebruikt in zijn *Salomon*, IV, 2. Ook Zadoks eerste woorden in II A2 herinneren aan die scène.

en familieleden berust. Husai beschuldigt nu openlijk Absalom, die de koning naar de kroon staat. David, met een verwijtende blik op Bathseba : „Dat sprookje heb ik meer gehoord” (62b) ; en Absaloms vrome reis naar Hebron dan ? Juist in die reis ligt de staatsgreep, maar al Husai's onthullingen stuiten op Davids overtuiging : „Een man als Absalom / pleegt geen verraad” (84b-), hij staat te Hebron immers vóór God.

II, A2. Zadok komt op, met een veldman : „Waak op, o David. Red uw troon, uw rijk” (89). Oproer dreigt in Hebron, in gans Sion. David kan het nog niet geloven, maar op aandringen van Bathseba en Husai laat hij Joab roepen. Nu brengt de veldman, een ooggetuige, verslag uit ; het is welsprekend en vernietigend. Joab komt op.

II, A3. De veldman is nauwelijks uitgepraat, of daar klinken twee reacties. Davids zucht : „Ach, mijn zoon, mijn arme volk” (195b), Joabs vonnis : „Dood, dood den huichelaar” (196a). Nu ziet David de waarheid in, en hij zoekt de schuld bij zichzelf : „Want om mijn zonden is mijn zoon mij hard” (200). Voor het overige beantwoordt hij de reacties der anderen met schamperheid. Zadok roept hem op ? In Hebron waren priesters om Absalom te zalven. Husai dringt aan op samenroeping van de raad ? „Ook Achitofel is met Absalom” (216). Joab raast omdat de verrader hem heeft bedrogen ? „U heeft hij niet genodigd, Joab” (222). De anderen mogen niet beter zijn dan de zoon... Daar klinkt het bazuingeschal dat de Absalomisten afgesproken hadden, en David heeft nog een koninklijke reactie : hij zal zich in de stad tonen, en zien of de muiterij daar ook zo driest durft te zijn.

II, A4. Alleen Bathseba is gebleven. Ze bidt opdat niet zij en David gestraft worden, maar wel Absalom, die veel meer kwaad doet.

II, A5. Maächa komt op. Ze is verschrikt door het misbaar buiten, dat ze niet begrijpt. Bathseba kan daarin niets anders dan gehuichel zien en acht haar uur gekomen :

Uw zoon, o Maächa, die nooit, nooit,
niet om een kroon, zijn vader zou verraden,
hééft hem verraden. (256-)

Maächa knielt onder de slag. En Bathseba striemt verder : „Neen, niet gekniel ! Omhoog, daar is de troon” (262).

II, A6. Maächa blijft alleen achter. Een schrijnende klacht : „Mijn zoon, mijn zoon, uw opgang is mijn dood...” (267). Maar ze weet al dat ze moet ingrijpen om alles te keren : „Een wagen, een wagen, dat ik vlieg” (270).

Een sterk dramatisch tafereel, vol ironische omkeringen : de ongelovige David voor de harde werkelijkheid geplaatst, Maächa's koninklijke tirade tegen haarzelf gewend. En vlugge reacties : verweer bij David, een nog duister initiatief bij Maächa. Deze beide figuren groeien, nu de illusie wegvalt. Ook is volmaakt verantwoord, waarom Absalom bij Joab geen genade meer zal kennen.

II, B1. Absaloms legerkamp te Lachis. Generaal Amasa komt, midden het gejuich der krijgers, de jonge vorst zijn trouw betuigen. Hij is opgetogen over de jeugdige, durvende geest van het leger en voorziet een triomftocht naar Jerusalem. Absalom stelt hem tot opperveldheer aan.

II, B2. Hevig contrast : daar verschijnt Maächa. Onmiddellijk drukt ze de illusies van haar zoon de kop in. Meent hij te stijgen, hij valt. Hij is haar vreemd geworden, ze heeft hem, ja meer dan haar zoon, verloren. Absalom wuift die woorden weg. Nu pas mag hij zichzelf zijn, vrij en rijk, evenbeeld van de zon, neen, de zon zijn evenbeeld. Maächa hoeft niets te vrezen : zijn overwinning staat vast. Achitofel wil dat bevestigen, maar hij spreekt een ongelukkig woord : des vijands macht, en Maächa reageert verontwaardigd :

Spreekt Achitofel zoo tot Davids vrouw ? (343)

De raadsman houdt nu een lange politieke redevoering om de wettigheid van zijn zaak te bewijzen. Absalom is door het volk tot koning uitgeroepen, hij is door priesters gezalfd. Geen kwaad over Davids vroeger koningschap ; maar nu heeft David door eigen schuld zijn kracht verspild : vrouwen, bloedvergieten in het eigen volk, verwaarlozing van zijn koningsplicht. Aan de grenzen dreigt gevaar, de staat heeft dus een sterke koning nodig, en dat is Absalom. David moet maar op rust gaan. Maächa blijft totaal ongevoelig voor het knappe pleidooi, en ze waarschuwt Absalom voor het serpent Achitofel. „Hij spreekt te goed, die man" (396). De raadsman gooit het over een andere boeg, die van Maächa's moederliefde, eigenliefde, eigenbelang : alles is gebeurd om te beletten dat het kind Salomo de kroon zou ontvangen. Absalom knoopt daarbij aan, en richt zich dan tot haar persoonlijk :

Gij hebt mijn hart op 't koningdom gezet,
 mij reeds als kind met koningstooi gesierd,
 den roem mijns vaders en uws vaders roem,
 als vasten spiegel mij voor 't oog gehouden,
 zoodat mijn droom geen andere droom kon zijn,
 dan schoon en groot te heerschen in een troon (424-)

Nu is dat alles werkelijkheid geworden. Maächa erkent, dat zij hem als koning zag, maar dan om zijn verdienste, door zijn vaders keuze. Zo zag zij het :

Toen David mij vergat om andere vrouwen
van minder afkomst en van lager deugd,
in mijn verlatenheid en zwijgend leed,
waart gij mijn troost, mijn trots, mijn hoogste moed
en naaste hoop ; en als uw vader op
u lachte en met zijn hand uw lokken streek,
dan keken vast mijn ogen naar zijn ogen,
om daar te lezen wat ik lezen wou :

die schoone knaap draagt eens mijn schoone kroon. (455-)

Achitofel vreest de invloed van haar welsprekendheid en wil onderbreken. Striemend zet ze hem op zijn plaats : „Ik spreek / tot mijnen zoon...” (465a-). Ze besluit haar pleidooi : David was, tot in zijn gebreken toe, te groot, dan dat men hem rekenschap mag vragen. Daarom :

Keer, keer terug
van uw vermetelen stap, en zwicht u voort
de hand te steken naar de kroon van hem,
dien God den grootste maakte van zijn volk,
en die voor 't rijk het heerlijkst heeft gedaan (480b-)

Absalom moet toch begrijpen dat een David geen afstand kan doen. En dan zou hij een burgeroorlog ontketenen ? De wapens opnemen tegen wie hem het leven schonk ?

O, zoo gij Davids zoon niet blijven kunt,
ook mijn zoon blijft gij niet. Het zwaard, dat
gij getrokken hebt, gaat dwars door mijne borst (499-)

Haar stem stokt. Ze wil die daad vloeken, ze kan het niet. Knielen en bidden zal ze voor hem. Hij moet de helse invloed van Achitofel verwerpen, zijn zwaard neerleggen, zichzelf worden, haar leven sparen. Absalom, ontroerd, aarzelt. Maar net komt onder gejuich een nieuwe schaar in het kamp aan, en Achitofel heeft aan één zinnetje genoeg : „Een nieuwe schaar juicht haren koning toe” (516). Absalom besluit :

Dat is de stem des volks, de stemme Gods...
Mijn moeder, leven zult gij op een troon,
naast mijnen troon. Den eersten stap daarheen
heb ik gedaan, den laatsten zal ik doen. (517-)

Een prachtige scène. Wil tot koningschap om elken prijs en wil tot een gewettigd koningschap botsen op elkaar. Er slaan vonken

uit, die poëtisch tot het hoogste behoren van wat De Clercq, niet alleen hier, te bieden heeft. De dichter bereikt trouwens sterke effecten met een uiterste economie aan middelen: Maächa's oordeel over Achitofel, het éne zinnetje waarmee ze hem de mond snoert; en zijn revanche: het éne zinnetje waarmee hij haar pleidooi in de grond boort. De lange interventies van Achitofel zijn meesterstukken van machiavellistische diplomatie. Het slot van het bedrijf is sterk ominous: verraad en rebellie zijn slechts de eerste stap, om de kroon is Absalom bereid tot alles.

Derde bedrijf

III, A1. De troonzaal in Davids paleis, waar zopas nog de oude koning en zijn getrouwen samen waren. Expositie van de nieuwe toestand in een gesprek tussen Achitofel en Amasa. Absalom zal zichzelf kronen

Want alles moet
de koning nemen wat de koning had,
wil hij, in de oogen van de menigte,
de koning zijn (7b-)

verklaart de raadsman. We vernemen dat David de stad verlaten heeft om de mensen te sparen. Amasa begrijpt niet dat Joab is meegevlucht. Maar klaarblijkelijk rekende deze op een keren van de kans. Velen doen dat nog, kijken de kat uit de boom. Daarom zoekt Achitofel de zoon onherroepelijk van de vader te scheiden; dan moet en zal men partij kiezen. Een middel zou zijn, dat de jonge koning inga tot de bijvrouwen van de oude. Zelfs Amasa is door dit idee ontzet. Hij gelooft ook niet dat Absalom geneigd is tot vrouwen. Dat ziet Achitofel anders (en juister):

De koning is van Davids bloed, en jong (92)

III, A2. De zaal stroomt vol: Absalom, Maächa, een schitterend gevolg, allerlei volk. Onder toejuichingen doet de koning zijn intrede. Door verantwoordelijke leiders wensent staat, kerk en leger hem heil. Een man roept hem heil toe in naam van het volk. Maächa onthult dat juist deze man Davids troon heeft gemaakt. De troon van de koning, repliceert hij, en is Absalom niet de koning? Deze heeft intussen een ultieme aarzeling om de troon te bestijgen. Maächa raadt het vurig af: „Uw vader zit nog in den troon” (115b). Maar Achitofel verjaagt die twijfel: David is die troon niet meer waardig, Absalom is door het volk aangesteld, dus zonder aarzelen die stap gezet. En met de plechtige verklaring:

Mijn volk, om uwentwil,
neem ik bezit van troon en kroon (131b-)

zet Absalom zich de kroon op het hoofd⁷, klimt hij in de koningstoel en houdt hij vandaar een stralende troonrede. Hij wordt koning alleen om volk en staat. Hij droomt de zonnedroom, meer de vriend van het volk dan zijn heer te zijn.

Mijn rijk in Israël beteekent kracht
in vrede, heil in recht, en vreugd in schoonheid (171-)

Alle vroegere aanhangers van David zijn dan ook welkom, niemand hoeft enig bloedvergieten te vrezen. Het volk huldt hem als zonnekoning, en zelfs Maächa komt onder de indruk. Is ze niet gelukkig, omdat ze nog altijd onheil voorvoelt, hij spreekt waarlijk koninklijk en geen ander kan het koningdom even schoon staan. Absalom belooft haar vervulling van een wens. De breuk met David kan niet meer geheeld worden, en daarom vraagt ze alleen de bijvrouwen te sparen. Nu het thema ter sprake is gebracht, grijpt Achitofel zijn kans: Absalom kan toch die onbekenden niet in huis dulden, hij moet ze zien. Absalom beaamt, met de belofte, op zijn koningswoord, ze niet te zullen krenken. Maächa gaat ze halen.

III, A3. Achitofel druppelt zijn gif in: het zijn geen wettige echtgenoten, enkel bijwijven.

III, A4. Tijdvulling. Een krijger meldt dat de hele stad op Absaloms hand is, en dat David met een kleine aanhang naar de woestijn trekt. Absalom geeft daarop het teken tot algemene feestelijkheden.

III, A5. Maächa komt terug met de gesluierde bijvrouwen, die luid weeklagen. Alleen Haggith, fel contrasterend, is opgetogen; en ze trekt dan ook weldra de aandacht van Absalom. De anderen smeken de koning om genade. Hij belooft hun lijfsbehoud. Maar als ze nog blijven klagen, wordt hij plotseling wrevelig: zij zijn het toch die David gekluisterd hielden en de oorzaak werden van zijn en Israëls verval. En hij beveelt:

Licht op de sluiers. In
mijn zonnerijk komt alles aan het licht (284b-)

Iedereen valt hem bij en de vrouwen worden gedwongen te gehoorzamen. Ze roepen schande en oogsten hoon. Tot Haggith ingrijpt:

Wees edelmoedig. Zóó
heb ik den Zonnekoning niet gedroomd. (297b-)

Absalom, „in haar aanblik als weggetoverd”, geeft daaraan gevolg en zendt de vrouwen weg. Maächa berispt hem.

7. Dit gebaar is waarschijnlijk geïnspireerd door Napoleon, die zichzelf tot keizer kroonde.

Een zwak eerste toneel, louter expositie, geen handeling noch karakterontwikkeling, gaat open op de schittering van de kronings-scène, op Absaloms triomf. Sterke zonnelymboliek, maar niet zonder onweersdreiging. De koning zelf bedoelt het met zijn sterk, democratisch getint koningschap ongetwijfeld goed. Maar hij laat zich door Achitofel verleiden tot een eerste laag gebaar. Een noodlottig gebaar tevens : want nu heeft de begeerte naar Haggith hem gegrepen.

III, B1. Na het schitterende, maar door verderf al aangetaste Jerusalem, de schamele schaar rond David, bij de overgang van de Kidronbeek. Sterker contrast is niet denkbaar : daar gejuich van velen, hier gewezen van een kleine groep vrouwen, pijnlijk onder-vragen van God, scheuten van jaloesheid bij Bathseba. De krijgers lijden zwijgend, alleen Joab barst uit. David is de enige, die aanvaardt en tracht te begrijpen :

Ach, wie doorgrondt uw diepe raadselen, God ?
Mijn hart smart in mijn binnenst.
Leer mij geduld, o Heer.
Misschien ligt uw ontferming
over dezen weg... (327-)

Hij stuurt Zadok met de Ark terug naar Sion. De hogepriester klimt op een hoogte en spreekt, geïnspireerd, een indrukwekkende zegen over David uit, „die 't eigen leed niet telt, / maar spaart (zijn) stad en volk (346-). Met ontroerende woorden neemt David afscheid :

Thans, ziener, voer Gods Ark met u terug
en bid en waak voor David allen dag.
Ik zal vertoeven in de vlakke velden
en wachten op een woord van u en van
uw zonen... Ach, van *mijn* zoon komt mijn leed. (353-)

III, B2. Husai verschijnt in rouwgewaad. Want David leeft nog, maar de koning stierf. En nu heeft Zadok een ingeving. Husai moet hem vergezellen om de boze invloed van Achitofel te niet te doen. David keurt dat goed. Husai aanvaardt het, omdat zijn heer weer koninklijk spreekt. Hij en de priesters zullen David op de hoogte houden van al wat bij Absalom gebeurt.

III, B3. Ondanks Joabs verzet wil David ook zijn vreemde hulptroepen onder Ithai van Gath wegsturen. Maar Ithai weigert, met een ontroerende belijdenis van trouw. David en zijn volk trekken over de beek.

III, C1. Langs de weg naar Bahurim staat volk op de uitkijk. Ze commentariëren Davids uittocht en zijn lot. Wapenknechten

maken vrije baan. Komen op Joab, grimmig en vloekend, en Ithai, dan Bathseba met Salomo, dan de boetvaardige David. De vrouwen uit het publiek wenen, tot woede van Joab, die met Ithai verder gaat.

III, C2. Simeï vloekt David en gooit stenen naar hem.

III, C3. Joab en Ithai, teruggekeerd, willen de uitdagende Simeï doden, maar David houdt hen tegen. Laat Simeï vloeken, de Heer wil het zo. Zelf is hij bereid de smaad te dragen opdat God hem weer met vaderogen aanzien zou.

Ja, Heere God, ondanks mijn zonden, wees
mijn vader nog, zoals ik mij, ondanks
al leed, nog vader voel van Absalom (512-)

In dit bedrijf staan beide antagonisten de ene op zijn hoogtepunt, de ander op zijn dieptepunt. Maar beider situatie is ambivalent gemaakt. Absalom staat duidelijk onder de demonische invloed van Achitofel; en we voelen aan dat in zijn eigen mateloze wezen en in zijn nieuwe passie voor Haggith de kiemen liggen voor een onafwendbare ondergang. Niet alleen Maächa hoort vol vrees het naderen van het noodlot, wij ook. Bij David daarentegen vertonen zich de eerste hoopgevendende elementen: zijn eigen deemoed, zijn inzicht in de zin van de beproeving; en tevens is duidelijk dat zijn omgeving door God geïnspireerd wordt. We staan hier dus voor een tot in de details verzorgd omgekeerd parallellisme, dat ook in de toon tot uiting komt. Absalom omringd door feestelijke menigten; David gevolgd door een kleine schaar bedroefden en ontevredenen. Bij Absalom hooggestemde, triomferende woordenpraal; bij David nauwelijks meer dan de sobere woorden van de bijbel. Absalom, met al zijn democratische beloften, is in feite duidelijk een autocratisch potentaat die alles ondergeschikt zal maken aan zijn genoegens; David, de stil biddende, trekt zich terug om zijn volk te sparen. Uiterlijk dus: triomf tegen vernedering. Maar in een hogere werkelijkheid, en voor ons al voelbaar: ten ondergang gedoemde demonie tegen religiositeit die rust in Gods hand.

Vierde bedrijf

IV, A1. In de hoving om het paleis. Monoloog van Absalom. Achitofels raad, de bijvrouwen te nemen, komt hem goed te pas: het verlangen naar Haggith heeft zijn eerste passie, de heerszucht, verdrongen.

IV, A2. Maächa verwijt hem ten scherpste zijn voornemen, dat hem onteert. Hij heeft de bijvrouwen lijfsbehoud beloofd, maar vermoordt nu de ziel. Absalom verdedigt zijn koningsrecht op een

harem. Maächa waarschuwt andermaal voor de ondergang. Ze denkt eerst dat die boze raad van de vijandige Husai komt, maar begrijpt spoedig dat alleen de helse Achitofel zoiets kan uitbroeden. Nu beroept Absalom zich op het staatsbelang, dat vrouwen immers nooit begrijpen. Maächa doet een laatste, schrijnend beroep op zijn eergevoel, maar hij zendt haar weg. Vooraleer te gaan, verklaart ze nog, aan het hof te zullen blijven omdat Absalom kranker is, haar meer nodig heeft dan David.

IV, A3. Absalom :

Zij waant mij nog een kind. Ik ben een man,
een koning... ! Mijn geweten leidt geen vrouw. (156-)

IV, A4. De raadslieden komen op. Achitofel deelt mee dat de voorbereidselen voor de nacht met de bijvrouwen getroffen zijn. Nu is de scheiding met David voltrokken, en moet men hem onmiddellijk achterna. Husai denk er anders over : het zal Absaloms populariteit niet te goede komen, als hij de weerloze David, zijn vader toch, nu vernietigt. Achitofel waarschuwt : Davids leger groeit met de tijd aan, en de oude koning heeft zelfs in Jerusalem agenten als de priesters en nog anderen ; misschien weet Husai wie hij bedoelt ? Husai blijft koelbloedig, hij geniet trouwens nog altijd het vertrouwen van Absalom. Hij baseert zich juist op de jeugdige kracht en het zelfvertrouwen van de jonge koning, zegt hij. Blijft David klein, dan spare men hem, als vader. Wordt David groot, dan zal Absalom zelf (en niet Achitofel) hem als rivaal in een glansrijke, open veldslag verslaan. Dat zal Absaloms *image* als held te goede komen. Achitofel herinnert nog aan het belang van de staat en van Absaloms aanhangers, dat niet op het spel gezet mag worden. Zo denkt hij aan zichzelf ? Toch niet, hij weet allang wat hij bij mislukking zal doen. Absalom acht mislukking totaal uitgesloten : hij heeft toch alles in zijn hand. Niet, antwoordt Achitofel, als hij het gunstige ogenblik laat verlopen. Absalom kan nog niet kiezen ; hij houdt zijn beslissing in beraad. Achitofel doet een uiterste poging : hij zal toch een legermacht bereid houden voor de volgende ochtend. En

Bedenk nog dit :
mijn eerste raad was beter niet gegeven,
indien mijn tweede niet wordt opgevolgd. (294b-)

IV, B1. Op het dak van het paleis vertoeven Absalom met zijn dienaars en de bijvrouwen. Aan de voet van de trap, in het park, staat allerhande volk dat over de koning, zijn daad, de vrouwen, goed- of afkeurend zijn zeg heeft.

IV, B2. Haggith komt naar beneden. Ze bezingt haar zonnekoning in een hooggestemd lied van vervulde liefde :

Een engel siddert op elke ster
om vreugden buiten zijn bereik.
God houdt zijn oog, zijn zonne ver ;
wij, mensen, hebben het hemelrijk.
Ik ben de koningsroos geweest
een uur, een eeuwigheid. (363-)

IV, B3. Ook Absalom komt naar beneden. Hij zoekt haar. „Hier is uw dienstmaagd, heer” (380). Ze was zo overweldigd dat ze de eenzaamheid behoefde. Ze belijdt haar geluk. In het volgende gesprek ontwikkelt Absalom het thema dat hij haar tot zijn koningin wil maken, zij blijft betuigen dat ze hem belangeloos zal minnen en dienen, ook als hij haar ooit voor anderen verwerpt. Absalom verdraagt dat niet langer : zij moet een wens uitspreken, die zal hij vervullen, om te bewijzen dat hij het met zijn trouw ernstig meent. En zij vraagt :

Mijn heer, verlaat mij deze dagen niet (476)

Het fatale woord is gesproken ! Wiens raad verkiest zij, die van Husaï of die van Achitofel ? Zij bekommert zich niet om politiek, zij denkt alleen aan hem en haar, en zij antwoordt dat zij zijn lokken wil kronen, „eerst met rozen, dan / met lauweren” (496b-). Nu staat zijn besluit vast : hij blijft. Beiden gaan opnieuw naar boven om verder de nacht te genieten.

IV, B4. Beneden komt Maächa op, helemaal ontredderd. Ze roept schande af op zijn hoofd, op haar schoot. Ze roept hem, ze roept Haggith, en treurt omdat geen van beiden haar horen wil. Ze vervloekt hem, als zijn stam, zijn volk, de kroon onwaardig, en voorspelt zijn val.

IV, B5. Absalom en Haggith verschijnen boven aan de trap. Ze moeten afscheid nemen, zijn ambtstaken wachten hem. Zij meent, zijn moeders stem te hebben gehoord. Hij heeft niets gehoord (willen horen). In de trant van het dageraadslid eindigt dit toneel.

IV, B6. Daar is Achitofel. De troepen staan vertrekkensklaar. Maar Absalom weigert David te achtervolgen. Niet Husaï's raad volgt hij, maar de wens „van eene die door u de mijne werd” (560). Razend valt Achitofel uit tegen Haggith, maar zij staat onkwetsbaar in haar grote liefde. Hij verwijt Absalom zijn zwakheid, voorspelt de vrouw een korte heerschappij en vertrekt :

Achitofel acht zijn dienst
gedaan, en ijlt waar gij hem volgen zult. (572b-)

Het climax-bedrijf. Naar de vorm is het eerder lyrisch dan dramatisch : monologen van Absalom, van Haggith, van Maächa. Maar naar de inhoud is het wel dramatisch : hier moet de koning beslissen, meteen over zijn lot beslissen, en hij beslist verkeerd. De passie heeft de rede bij hem totaal verdrongen. Dit wordt ook in de figuren tot uitdrukking gebracht. Als gevoelsmens is hij voldaan : Haggith is de enige die nog telt, en hij heeft haar. Maar zo verliest hij degenen die hem als redelijk wezen bijstonden : als staatsman zijn brein Achitofel, als ethische persoon zijn geweten Maächa. Wat in het vorige bedrijf behoedzaam werd aangekondigd, breekt hier volop door : deze slaaf van zijn passie moet tegronde gaan. Wie het nu zegt, waarschuwt niet meer, hij voorspelt vanuit een zeker weten. Achitofel en Maächa weten het allebei, wij ook. De bijbel heeft als uitleg voor de vrij onbegrijpelijke beslissing van Absalom, Husai's raad te volgen, alleen de beschikking van God, die de rebelse vorst verblindt. De Clercq sluit het verband met een bovennatuurlijke beschikking niet uit ; maar hij motiveert wezenlijk vanuit de natuur, vanuit de passie, de psychologie. Een motivering die de moderne mens meer aanspreekt. O.i. een geniale vondst, een boeiende vernieuwing van het thema.

Vijfde bedrijf

V, A1. Davids legerkamp in de woestijn van Manahaïm (sic)⁸. Het leger, klaar voor de slag, werd gemonsterd. De generaals zijn tevreden, en David heeft er nieuwe moed op. Hij wil zelf zijn troepen aanvoeren. Ithai raadt het af : „Niet tegen Israël, uw eigen bloed" (18). David legt zich daarbij neer. Vanuit het kamp zal hij de slag volgen. Het nieuws van Haggiths invloed is al tot hier doorgedrongen. Hoe kan Absalom nog blind blijven, na Achitofels vertrek ! David weet waarom : de Heer heeft hemzelf in zijn genade weer opgenomen. Ook de bevoorrading door Sobi en Barzillai bewijst dat : dat is immers een wonder.

V, A2. Ook dat is een wonder, spot Bathseba, als Maächa opkomt. Deze legt verantwoording af : zolang Achitofel er was, kon zij Absalom niet vermurwen. Nu, zonder zijn demonische raadgever, kan de prins tot inkeer komen. Ze smeekt David, in dat geval niet hard te zijn, maar zijn zoon te sparen. Bathseba en Job verzetten zich hevig tegen die idee. Maar David grijpt ze met beide handen aan : met de woorden van de bijbel vraagt hij zijn oversten, Absalom te sparen ; anders doorboren zij zijn eigen hart. Maächa dankt ontroerd, Bathseba hoopt dat niet allen het gehoord hebben,

8. In de bijbel zelf heet de plaats Ma(c)hanaïm.

en op Joabs aandringen zendt David die lastige vrouwen uit het kamp weg.

Louter bijbelse gegevens, afgezien dan van het optreden van Maächa. Het tafereel is opnieuw zeer fraai gecomponeerd. Davids bijbels verzoek wordt mede gemotiveerd door de ultieme poging van Maächa, om haar zoon te redden. De laconische blijken van verzet bij Bathseba en Joab laten intussen aanvoelen, dat die wens niet zal worden ingevolg. Absaloms lot gaat zich onherroepelijk voltrekken.

V, B1. Absaloms legerent. De koning tracht zich uit Haggiths omarming los te maken. Eerst wil ze dat niet, ze bindt een lok van zijn haar rond haar arm. Maar als die lok losspringt, heeft ze begrepen: zij mag de vervulling van zijn militaire koningsplicht niet in de weg staan. Maar nu kan hijzelf geen afscheid nemen, en hij blijft doof voor al haar argumenten.

V, B2. Amasa roept hem dringend op. Absalom wil zelf zijn uur kiezen: heeft hij niet alles in zijn hand? Neen, antwoordt Amasa, hij heeft tijd verloren, zijn kansen verzwakt, Achitofel laten gaan. Absalom houdt zich nog altijd voor sterk genoeg, David te verslaan en Achitofel te dwingen. Nu komt het ommeuzende nieuws: Achitofel heeft zich verhangen. Dat schokt zelfs de koning. Nog meer geschokt is Haggith: wat al ramp om harentwil! Amasa wijt haar alle schuld. Absalom eist eerbied voor de koningin. Maar Amasa kent geen koningin, vóór de slag gewonnen is; blijft die vrouw in het leger, dan gaat hij eruit. Geprikkeld wapent zich Absalom, waardoor hij Amasa weer verzoent. En Haggith vraagt een geleide om het kamp te verlaten.

V, B3. Kort afscheid tussen Absalom en Haggith. Wat David Absalom niet gunde, nam deze zelf, en hij zal erom vechten.

Zelfs bij Absalom openbaren zich nu volop tekens van het naderende onheil. Vooral zijn zwakheid valt op. De mannelijke vitaliteit en strijd lust waarvan hij blijk geeft, geven niet meer dan valse hoop. Zijn omgeving is nochtans sterk: een doortastende veldheer, een verstandige vrouw vol heldere dienstbaarheid en onwankelbaar geloof.

V, C1. Opnieuw in Davids legerkamp. Daar zit... Haggith, gevangen. Ze vertelt aan Maächa wat er gebeurd is, en wacht op Absaloms overwinning.

V, C2. David en Bathseba komen op. De koning volgt het op en af van de strijd, en even hevig woedt het in zijn binnenste: nu kiest God tussen hem en zijn zoon; die zoon mag niet overwinnen, maar evenmin sneuvelen. Hij voelt zich koning, maar al te zeer ook mens, die om dat koningschap zo lang moet lijden. Nu heeft Bathseba de andere vrouwen opgemerkt en ze bejegend ze

met bittere spot. David beveelt haar, ze met rust te laten. Haggith toont terloops aan Maächa een dolk die Absalom haar gegeven heeft. Dan vreest hij voor zijn leven, zegt de moeder. Neen, alleen voor mij, antwoordt de geliefde. Dat stelt Maächa niet gerust. Nu naderen twee boden, waaronder de zoon van Zadok. David verwacht goed nieuws.

V, C3. Ahimaaz knielt voor de koning, meldt hem de zege en de vurige achtervolging van de vijand. Maar over Absalom heeft hij geen nieuws.

V, C4. De tweede bode, Cuschi, brengt nieuwe details, die Bathseba doen juichen. Van Absalom weet hij alleen, dat die op de vlucht met zijn haar in de takken van een eik verward geraakt zou zijn, en tussen hemel en aarde zou hangen. Joab heeft de soldaat die hem dat meldde, verweten, de vluchteling niet te hebben gedood; de soldaat heeft zich op Davids verbod beroepen. Meer weet hij dus niet. Maächa kreunt: haar zoon in Joabs hand! Haggith legt haar stilte op. David vervloekt de goede boodschap die een kwade werd. Bathseba vermaant hem, als overwinnaar die droefheid te verbergen; maar hij blijft daar doof voor: brengt men hem stad en rijk terug, niemand brengt hem zijn zoon.

V, C5. Zadok en Husaï wensden David geluk met de zege. Jerusalem smacht om hem in te halen. Dan knielt Simeï voor David neer, en smeekt om genade. David schenkt ze hem: „Kon / ik al die mij misdeën aldus vergeven" (388c). Bazuinen melden Joabs komst. Nu krijgt men zekerheid.

V, C6. Joab meldt de totale overwinning en legt zijn speer voor Davids voeten neer. David herinnert hem streng aan het gebod betreffende Absalom. Joab antwoordt: zoals het hem verging, moge het al onze vijanden vergaan.

In 't woud
van Efraïm heb ik uw zoon verslagen (403b-)

Haggith doorsteekt zich, Maächa valt op haar lijk neer, David zendt Bathseba die dit zonder deernis aanziet weg, doet Joab zijn speer verbranden en barst in weeklachten uit. Zadok raadt Joab aan, zich terug te trekken, tot hij loon krijgt naar trouw. Maar de veldheer weet beter:

Ik heb mijn loon al weg, dat weet
ik wel. Nooit zal de koning mij vergeven. (418b-)

Een echt katastrofe-tafereel. Haggith in het kamp van David: duidelijk teken voor de *peripeteia*. En dan gaat alles zeer vlug, in minder dan tweehonderd verzen. De spanning van het wachten wordt vaardig opgedreven. Davids gespletenheid wordt andermaal

uitgebeeld door de dualiteit Bathseba-Maächa. In een overvolle scène, met filmisch snelle flitsen, gebeurtenissen zonder commentaar, komt de ontknoping. Geen woord teveel, geen woord literatuur: de doffe slag van het noodlot, schrijnend midden de vreugde om de totale overwinning. Tot het einde toe mooie vondsten: Joabs speer die verbrand moet worden; Bathseba's onbarmhartigheid en haar bestraffing; de korte slotsom van de veldheer, vol verzwegen tragiek: hij heeft David en diens staat gered, maar om een persoonlijk gevoelsmotief oogst hij alleen ondank, blijvende wrok, op de lange duur dood.

TWEE BRONNEN

De bijbel

Welke bijbelpassages neemt De Clercq getrouw over, welke laat hij weg, welke wijzigt hij? We zullen achtereenvolgens die drie vragen onderzoeken⁹.

1. Overgenomen bijbelpassages:

- Absaloms „public relations” (15 : 1-6) : in Husai's verslag (I, A) ;
- Absaloms verzoek aan de koning (15 : 7-8) : in een andere context geplaatst en wat uitgebreid (I, B5) ;
- De boodschap met de bazuinen (15 : 10) : in II, A3 ;
- De trouwbetuiging van Ithai (15 : 18-22) en de terugzending van de priesters en van Husai (15 : 23-37) : in omgekeerde volgorde, in III, B3 resp. III, B1 en 2 ;
- De vloek van Simeï (16 : 5-20) in III, C ;
- De raad van Achitofel i.v.m. de achtervolging van David (17 : 1-3) : in IV, A4 ;
- De hulp van Sobi en cs. (17 : 27-28) : in het verhaal van David (V, A1) ;
- Davids bevel Absalom te sparen (18 : 5) : omgebogen tot een verzoek in V, A2 ;
- Het beeld van Absalom met zijn haar verward in eiketakken, hangend tussen hemel en aarde (18 : 9) : in V, C4 ;
- Het gesprek tussen Joab en de soldaat die Absalom gezien heeft (18 : 10) : in Cuschi's verslag (V, C4) ;
- De wedloop tussen de twee boden, en hun aankomst (18 : 24-27) : in V, C2 ;
- De begroeting en de mededeling van Ahimaaz (18 : 28-30) in V, C3 ;
- Het begin van de mededeling van Cuschi (18 : 31) in V, C4 ;
- De klacht van David (19 : 1) in V, C6 ;
- De genadeverlening aan Simeï (19 : 19-24), sterk vereenvoudigd in V, C5.

9. Ook hier gebruiken we de spelling van De Clercq.